

ИСТОРИЇ ЛЮДЕЙ

ВІЙНА ТА АКТИВІЗМ

Хроніки російсько-української війни

ОЛЕКСАНДР ПАВЛІЧЕНКО

"Має бути чітке розуміння, що для того, щоб убезпечити себе в майбутньому від таких воєн і такої агресії, необхідно покарати злочинця сьогодні"

Олександр Павліченко, керівник Української Гельсінської спілки з прав людини (УГСПЛ), найбільшої всеукраїнської коаліції правозахисних ГО, розповів, як змінилася робота організації з початку повномасштабної війни, чому важливо документувати воєнні злочини, і який історичний досвід буде корисним у створенні міжнародного трибуналу щодо вторгнення Росії в Україну. Натепер ініціатива «Трибунал для Путіна» задокументувала понад 27 тисяч воєнних злочинів із 24 лютого 2022 року, які кваліфіковані згідно з Римським Статутом.

«Історії людей» — формат, де ми надаємо слово представницям та представникам громадянського суспільства, активістам та активісткам, які беруть участь у протидії наслідкам вторгнення Росії до України.

Наразі є кілька великих об'єднань неурядових організацій, які займаються документуванням, починаючи з 24 лютого цього року. Щодо УГСПЛ, ми працювали з документуванням воєнних злочинів, починаючи з 2014 року. У 2015 році на базі організації було створено центр документування, де працювали постійно 4–6 співробітників, та розроблено базу злочинів, які здійснювались у Криму та на окупованих територіях Донбасу. У грудні 2021 року ми передали цю базу до «Центру миробудування», нашого спільного з Міністерством реінтеграції проєкту. Це було важливим етапом створення всеукраїнського центру документування всіх скоєних під час війни злочинів, та початком об'єднання різних баз із задокументованими матеріалами про такі злочини.

Натепер у нашій базі вже понад 27 тисяч фактів воєнних злочинів, щодо яких ми отримали інформацію з перших джерел. Ми й надалі отримуємо її від «польових місій» та безпосередньо від постраждалих, які звертаються за юридичною допомогою.

З перших днів повномасштабного вторгнення російських військ нашим завданням стало відновлення процесу документування. Також дуже важливим було створення єдиної бази всіма організаціями. УГСПЛ ініціювала об'єднання українських НГО заради створення єдиної платформи та бази документування, отже, так виникла коаліція «П'ята ранку» (5:00 24 лютого — час початку війни — ред.). Ми почали

активно працювати в цій коаліції, і забезпечували координацію роботи організацій-учасниць із двох напрямків — документування та правової допомоги. Пізніше ми створили разом із двома великими організаціями, ХПГ (Харківською правозахисною групою) та ЦГС (Центром громадянських свобод), ініціативу «Трибунал для Путіна», і з кінця березня ми почали активно працювати саме в цій ініціативі, вносити до єдиної бази всі задокументовані факти, які зібрали наші документатори. Натепер у нашій базі вже понад 27 тисяч фактів воєнних злочинів, щодо яких ми отримали інформацію з перших джерел. Ми й надалі отримуємо її від «польових місій» та безпосередньо від постраждалих, які звертаються за юридичною допомогою.

Ми постійно наголошуємо, що війна розпочалася у 2014 році. Нагадаю, що лише до Міжнародного кримінального суду (МКС) спрямовано понад 300 звернень із доказами фактів скоєних Росією воєнних злочинів. І це не поодинокі злочини. Наша організація подала 8 звернень до МКС, у кожному з них йшлося про низку конкретних фактів убивств, наприклад, військовополонених та інших тяжких злочинів, які є порушенням міжнародного гуманітарного права та підпадають під юрисдикцію розслідування МКС. Цей величезний масив не має бути стертий новими злочинами. Тому що злочинці одні й ті самі.

Саме ті, хто віддавав накази, розпочинав війну у 2014 році, є ініціаторами злочинів сьогодні, вони мають бути притягнуті до відповідальності з урахуванням усіх скоєних злочинів, і МКС має юрисдикцію для цього.

Тому ми зараз говоримо про другу фазу повномасштабного вторгнення та документування злочинів, які пов'язані з відкритим російським вторгненням. Нашим завданням є як документування, так і надання юридичної допомоги, і консультаційної, і підготовки матеріалів до національних чи міжнародних інстанцій, до правоохоронних органів.

Натепер в УГСПЛ працює мережа з 30 приймалень, які надають безоплатну юридичну допомогу для всіх, хто звертається. Їхні співробітники, так само як і документатори, збирають матеріал на місцях і поповнюють базу для документування. Насамперед, запити на консультації пов'язані з війною — це руйнування власності, тортури, викрадення, смерті. Ми допомагаємо клієнтам звертатися до правоохоронних органів, що допомагає зафіксувати факт порушення, наділяє заявників процесуальним статусом і дає змогу в майбутньому домогтися належних виплат чи інших компенсацій. УГСПЛ також допомагає тим, хто опинився в місцях ув'язнення або в полоні в Росії, проте не має статусу полонених чи комбатантів. Я не говоритиму тут про хід цієї роботи, але ми досягли важливих результатів і домоглися звільнення. Зараз ми як правозахисники та документатори дуже тісно співпрацюємо з державою. В Офісі генерального прокурора створено «Департамент війни», збільшується кількість прокурорів, які працюють із темою воєнних злочинів та співпрацюють із представниками МКС у розслідуванні злочинів, які підпадають під його юрисдикцію. Кілька тижнів тому ми відкрили для Офісу генерального прокурора доступ до

задокументованих матеріалів, надали йому доступ та всі можливості для використання.

Ми дослідили досвід усіх міжнародних трибуналів, починаючи з Нюрнберзького, оскільки вони є дуже різними за рівнем успіху, схемою роботи та результатами. Оптимальним варіантом для України є Трибунал щодо колишньої Югославії, він став прототипом для Міжнародного кримінального суду. Проте, на жаль, він не досконалий, і його результати я теж не можу вважати задовільними. Робота трибуналу, яка триває 20 років, теж ставить питання про те, наскільки справедливим чи ефективним є правосуддя щодо конфлікту, який давно завершився. Навряд чи ми будемо задоволені, якщо Путіна вдасться притягнути до відповідальності лише у 2040-х чи 2050-х роках. Отже, знову виникає питання про ефективне відновлення справедливості через покарання винних у воєнних злочинах.

Для створення трибуналу потрібні кілька умов: його майже неможливо створити, якщо уявити, що Росія переможе у війні. Так, Радянський Союз уникнув покарань за злочини під час Другої світової війни, хоча вони були. Це приклад того, як непокаране зло розвивається та поширюється далі. Так само, це станеться, якщо буде перемир'я з компромісними умовами. Росія вимагатиме гарантій безпеки, які виключають будь-який трибунал.

Уже триває процес глобального вербального підтвердження, що такий суд має відбутися, і що Росія є агресоркою та державою-терористкою, яка має понести відповідальність у судовому порядку.

Ми потребуємо консолідації дипломатичних зусиль на світовому рівні. Має панувати чітке розуміння: щоб унеможливити такі війни та таку агресію в майбутньому, потрібно покарати злочинця сьогодні, але за допомогою належних правових інструментів та з дотриманням усіх цивілізованих норм. Уже триває процес глобального вербального підтвердження, що такий суд має відбутися, і що Росія є агресоркою та державою-терористкою, яка має понести відповідальність у судовому порядку. На осінній сесії у 2022 році Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) ухвалила резолюцію щодо необхідності створення такого органу притягнення до відповідальності. Парламентська асамблея країн НАТО, яка об'єднує 30 держав, ухвалила резолюцію, що Росія є державою-терористкою, і її діяльність необхідно розслідувати в цьому контексті. ЄС ухвалює резолюцію про створення такого органу розслідування.

Тобто ми зараз підходимо до того, що на дипломатичному рівні вже формулюється завдання, яке має бути втілене на рівні конкретного інституту, що потребує і відповідних правил, і відповідного мандату.

Головна умова — Росія має визнати поразку та погодитися видати воєнних злочинців так, як це було, наприклад, із Сербією, яка погодилася видати Мілошевича. Тоді процес покарання злочинців та відновлення справедливості буде реалістичним.

To receive news and interviews about the Russian-Ukrainian war subscribe to www.civilmplus.org

This newsletter is a product of the international civil society platform CivilMPlus and is prepared within a project "Dialogue for understanding and justice: Strengthening civil society's contribution to conflict management, democratic and regional development and the preparation of safe reintegration in eastern Ukraine". The project is implemented by DRA e.V with the financial support of the German Federal Foreign Office.